

ATASÖZLERİNİN KALIPSALLIĞI ÜZERİNE*

Uğur BAŞARAN**

ÖZET

Atasözleri, ait oldukları milletlerin ortak bilinçaltılarını yansıtan anonim ürünlerdir. Bir milletin nelere ağlayıp nelere güldüğünü, nelere kızıp nelerden mutlu olduğunu o milletin atasözlerine bakarak görebilmek mümkündür. Atasözleri, halk içinde en çok kullanılan “konuşmalık dokuma” olma özelliği gösteren ve ilk söyleyeni belli olmayan bir türdür. Yüzyıllar, hatta bin yıllar içinde “ata” tecrübelerinin birikiminin bir sonucu olarak karşımıza çıkan atasözleri üzerinde bugüne kadar yapılan çalışmalar çoğunlukla “dilbilim” merkezli olmuştur. Derleme ve bu derlemelerin ağız özelliklerinin araştırıldığı bu çalışmaların gerekliliği elbette ki tartışılmazdır ancak atasözleri üzerinde “halkbilimi”nin tasnifçi, tahlilci ve uygulamacı bakış açılarıyla yapılan/acak çalışmalara bizce daha çok ihtiyaç vardır. Bu çalışmalar neticesinde Türk halkının hangi durumlarda ne tür davranışlar geliştirdiği gözlenebilir. Böylelikle de Türk halk felsefesi daha iyi anlaşılabilir. Bunun neticesinde de yüzyıllar içinde büyük oranda ‘söz’ ile oluşturduğumuz geleneksel kültürümüz daha donanımlı hale gelir.

Zaten temelde çok kuvvetli bir geleneğe sahip olan Türk sözlü kültürü, üzerinde yapılan bu şuurlu çalışmalar neticesinde çok daha kuvvetli hale gelir. Böylesine kuvvetli bir kültürün de erozyona uğrama, yozlaşma, baskın kültürlerin boyunduruğu altına girme ve yok olma gibi tehlikelerle karşı karşıya kalması gibi bir durum söz konusu olamaz. Biz bu çalışmamızda yukarıda söz konusu edilen ihtiyaca bir nebze de olsa karşılık vermek amacıyla çeşitli kaynaklardan (Nurettin Albayrak-*Türkiye Türkçesinde Atasözleri*, Özkul Çobanoğlu- *Türk Dünyası Ortak Atasözleri Sözlüğü*, Bölge Ağızlarında Atasözleri ve Deyimler I-II, Ömer Asım Aksoy- *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü- 1. Atasözleri Sözlüğü*, Ahmet Yanar- *Hayvan Motifli Atasözleri ve Deyimler*, Alptekin Güven-*Dünya Atasözleri* ve Ahmet Şükrü Esen Defterleri) tespit ettiğimiz bazı atasözlerinin çeşitlenmelerini göstermeye çalışacağız. “1. dereceden”, “2. dereceden” ve “3. dereceden” olmak üzere bu metinlerin üç farklı yoğunlukta ve seviyede varyant metinlerinin ortaya çıkabileceğini savunduğumuz bu çalışmamızda toplamda 100 atasözünü metnin çeşitlenmesini ortaya koymaya çalışacağız. Bu sayede bu metinlerin de tıpkı “gelenek”li şiirlerde olduğu gibi çeşitlenebileceğini, değişebileceğini ve türler arası alışverişte kullanılabileceğini göstermiş olacağız.

*Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.

Bu çalışma, 21-24 Kasım 2011 tarihlerinde İzmir’de düzenlenen “VIII. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi”nde sunulan bildiri metninin gözden geçirilmiş ve genişletilmiş şeklidir.

** Arş. Gör. Cumhuriyet Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Halkbilimi Bölümü, El-mek: ugurbasaran46@hotmail.com

Anahtar Kelimeler: Atasözü, Halkbilimi, Çeşitlenme, Gelenek, Kalıpsallık

ON CLICHENESS OF PROVERBS

ABSTRACT

Proverbs are anonymous outputs reflecting the common subconscious of the society out of which they emerged. Looking into a society's proverbs, it is possible to see what they laugh at and cry for, and what makes them happy and sad. Proverbs are the most frequently used speaking tool whose origin is not known. Studies so far done on proverbs, a representative corollary to the experience of ancestors that have been compiled for centuries, and millenniums, have generally related to their linguistics characteristics. The necessity for such research, which has investigated proverb compilations and their dialect properties, is undoubtedly indisputable, yet, more necessary studies than these are, to us, those that are done – or to be done – using the classifying, analytical and practical viewpoints of “folklore”. Through such studies we can observe what sorts of behaviors the Turkish society have developed in different contexts, and thus get a deeper understanding of the philosophy of Turkish folklore. Consequently, our traditional culture, formed within centuries mostly orally, will become richer.

As a result of such conscious studies, Turkish oral culture, which already has a strong tradition, will gain further strength. This, in turn, will preserve such a strong culture against the likelihood of erosion, corruption, submission to dominant cultures and disappearance. Aiming at meeting the aforementioned needs, this paper attempts to demonstrate the variation of some proverbs we have compiled from different resources (Nurettin Albayrak-*Türkiye Türkçesinde Atasözleri*, Özkul Çobanoğlu- *Türk Dünyası Ortak Atasözleri Sözlüğü*, Bölge Ağızlarında Atasözleri ve Deyimler I-II, Ömer Asım Aksoy- *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü- 1. Atasözleri Sözlüğü*, Ahmet Yanar- *Hayvan Motifli Atasözleri ve Deyimler*, Alptekin Güven-*Dünya Atasözleri ve Ahmet Şükrü Esen Defterleri*). We will try to bring fort variation of 100 proverb texts defending the idea that these proverbs may have three different variant texts at three levels. We will thus have shown that, just like the traditional poetry, these texts can also be varied, changed and used interaction between different genres.

Key Words: Proverb, Folklore, Variation, Tradition, Clicheness

Giriş

Atasözleri, içinden çıktıkları toplumların yüzyıllar hatta bin yıllar içinde birlikte inşa ettikleri ortak düşünce dünyalarını oldukları gibi yansıtan birer ayna gibidirler. Atalar sözü, darb-ı mesel, sav, eski söz vs. gibi isimlerle adlandırılan bu ürünlerle ilgili yapılan klasik tanımların çoğunda, atasözlerinin sözlü gelenek içinde kalıplaşmış ifadeler olduğu ve bu ifade kalıplarının değişmez niteliklere sahip bulunduğu vurgulanmıştır.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

Ömer Asım Aksoy, atasözlerinin biçim özelliklerini şöyle belirtmektedir:

“Atasözleri, kalıplaşmış (klişe durumuna gelmiş) sözlerdir. Her atasözü, belli bir kalıp içinde, belli sözcüklerle söylenmiş olan donmuş bir biçimdir. Sözcükler değiştirilip yerlerine –aynı anlamda da olsa- başka sözcükler konulamayacağı gibi, söz diziminin biçimi de bozulamaz. Böyle değiştirmeler yapılırsa ortaya çıkan söz, -anlam değişmese dahi- atalar sözü diye anılmaz.” (Aksoy, 1988: 15-16) Bunları ifade eden Aksoy, sadece üç sayfa sonra:

“Atalarsözünün donmuş birer kalıp olduğunu söylemiştik. Kimi atasözlerinin birkaç kalıbı bulunduğunu da belirtmek gerekir” (Aksoy, 1988: 19) diyerek;

“Denize düşen yılanı sarılır” ve “Denize düşen yosuna sarılır” örneklerini vermiş ve bu değişikliklere rağmen bu ürünlerin “donmuş olma” özelliklerini muhafaza ettiklerini söylemiştir. (Aksoy, 1988: 19)

Doğan Kaya, atasözlerinin nitelik ve özelliklerini şu cümlelerle ifade eder:

“Atasözleri, kalıplaşmış ifadelerdir. Bir atasözünden kelime çıkarmak veya eklemek, aynı manaya gelecek bir kelime ile sözdeki kelimeye değişiklik yapmak onun özelliğini bozar. Kelimelerin sırası değiştirilemez” (Kaya, 2010: 114)

Nurettin Abayrak, atasözleri üzerine yazdığı hacimli eserinde atasözlerinin biçim özelliklerini şu şekilde ifade etmektedir:

“Atasözlerinin biçim bakımından akla gelen ilk özellikleri, belli bir kalıp içinde söylenmiş söz öbeği olmalarıdır. Dolayısıyla, bir atasözünde yer alan kelimeleri değiştirip yerlerine –eş anlamlı da olsa- başka kelimeler koymak ya da söz dizimini bozmak, o atasözünü atasözü olmaktan uzaklaştırır.” (Abayrak, 2009: 35)

Türk Halk Edebiyatı El Kitabı'nın ilgili bölümlerinde de atasözlerinin biçim özellikleri benzer şekilde anlatılmaktadır:

“Atasözleri, kalıplaşmış, klişe haline gelmiş sözlerdir. Her atasözü, belli bir kalıp içinde, belli kelimelerle söylenmiş olup donmuş bir biçimdir. İçindeki kelimeler değiştirilemeyeceği gibi, cümle kuruluşu da bozulamaz.” (Oğuz vd. , 2005: 149)

Görülebileceği üzere atasözlerinin biçim özellikleri ile ilgili yapılan değerlendirmelerin hemen hepsinde bu sözlerin kalıplaşmış, donmuş ürünler olduğu belirtilmektedir.

Atasözlerinin Kalıpsallığı Meselesi Üzerine

Kültürün dinamik bir sistem olduğu bilinmektedir. Bu dinamizm, kuşkusuz en çok söz ile nesilden nesle aktarılan anonim karakterli ürünler için söz konusudur. Yani, sözlü kültür geleneği içinde oluşturulan ürünler, o günün şartlarına en iyi bir biçimde ayak uydurabilme evsafına sahiptirler. Bu açıdan bakıldığında üzerinde durduğumuz atasözlerinin söz konusu ettiğimiz vasıfları taşıdığını görebilmek mümkündür. Bu haliyle kültürün en önemli özelliklerinden olan “dinamik olma özelliği”ni üzerinde belki de en iyi taşıyan atasözlerini “donmuş kalıplar” olarak nitelenmek ne derece doğrudur? Bu noktada biz, atasözlerinin kalıp ifadeler olduğunu kabul etmekle birlikte onları donmuş ürünler olarak nitelendirmenin tartışmaya açık olduğunu belirtmek istiyoruz.

“Necâfî'nin Şiirlerinde Atasözlerinin Kullanımı” başlıklı çalışmasında Mine Mengi atasözlerinin kalıplaşmış ifadeler olduğu tezine bir antitez sunmuş ve söz konusu çalışmasında Necâfî Divanı'ndan bazı örnekler vererek bu durumun nedenlerini incelemiştir.

“Meyl it gözüm yaşına eyâ serv-i hoş hırâm

Dirler ki eyle iyliğü âb-ı revâna at

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

(İyilik et denize at, balık bilmezse Halik bilir)

Nâle kıl kim alasin nâ-merd dünyada murâd

Ana sud virmez Necâtî tâ kim oğlan ağlamaz

(Ağlamayan çocuğa meme vermezler)

Hâlün cefâyı hûşe-i zülfünden öğrenür

Üzüme göre kararur ey bî-vefâ üzüm

(Üzüm üzüme baka baka kararır) (Mengi 1986: 51)

“Oysa atasözleri kalıplaşmış sözlerdir. Yani dilimizde kullandığımız deyim ve atasözlerinin değişmez kalıpları vardır. Bir deyim ya da atasözünün bünyesindeki kelimelerin kendilerinin ya da yerlerinin değişmesi gelenekten değildir. Ne var ki, atasözlerinin alışageldiğimiz, kullanageldiğimiz söz diziminin şiirde bozulduğunu görüyoruz. (...) Bu özellik ilk bakışta vezin gereği gibi görünüyor. Şiirde atasözü kullanımı sırasında atasözünün bilinen söz diziminde değişiklik yapılmasının vezinden kaynaklanan bir nedene bağlanması doğal olmakla birlikte, bu özellik atasözleri ile deyimlerin tarihi gelişimleri sırasında geçirdikleri bazı değişimlerin işareti olarak da kabul edilmelidir. Bir başka deyişle, günümüze gelinceye kadar kimi atasözleri değişmiş, günümüzde yeni bir biçim kazanarak kullanıma girmiş ya da zaman içerisinde atasözünün değişik birkaç kalıbı kullanılır olmuş[tur]” (Mengi, 1986: 53)

Mengi'nin üzerinde durduğu konu bizim ele alacağımız hususla alakalı olması bakımından son derece önemlidir ancak biz bu çalışmada şiir içinde değil de bağımsız halde “konuşmalık dokuma” özelliği gösteren yalın atasözleri üzerine duracağız. Mengi'nin dile getirdiği konu zannımızca başlı başına, kitap hacminde bir çalışmanın konusudur. Mengi'nin dışında atasözlerinin zamana ve zemine ayak uydurabilmesi ile alakalı olarak Selcan Gürçayır'ın “Kuşaktan Forumu Geçiş ve Bilgisayar Atasözleri” başlıklı çalışması oldukça önemlidir. Gürçayır, söz konusu çalışmasında, günümüzde teknolojinin kendisini en belirgin bir biçimde gösterdiği bilgisayar ve internet dünyasında bilgi alışverişi yapan insanların, bu alanlarla ilgili terimleri klasik atasözleri içine yerleştirerek gelenekten faydalandıklarını ortaya koymuştur.

“Dos işler Windows övünür” (Gürçayır 2008: 77) , “Beleş anti-virüs programı virüsü türkü çağıra çağıra ararmış” (Gürçayır 2008: 77) , “Bir IP'de iki bilgisayar oynamaz” (Gürçayır 2008: 77) gibi kullanımlar son derece dikkat çekici ve önemlidir.

Atasözleri zemine, zamana, coğrafyaya, cinsiyete, dine, töreye vs. ye göre çeşitlenebilir. Bu çeşitlenme sonucunda da aynı işleyiş sisteminde birden çok atasözü varyantı ortaya çıkabilir. Geleneksel olarak bir kişinin hafızasında yer alan bir atasözü, başka birinin zihninde farklı bir yapıda bulunabilir. Söz gelimi;

“Oturduğu ahır sekisi, çağırdığı İstanbul türküsü” ve “Oturduğu ahır sekisi, söylediği İstanbul şarkısı” atasözlerini düşündüğümüzde her iki atasözünün aynı işleyiş sistemine sahip olduklarını ancak varyantlaşarak değiştikleri görülmektedir. Söyleniş bağlamları düşünüldüğünde muhtemelen “çağırdığı İstanbul türküsü” kelimeleriyle biten atasözünün daha çok ilçe, kasaba ve köylerde; “söylediği İstanbul şarkısı” sözcükleriyle biten atasözünün ise daha çok şehir merkezlerinde yaygın olarak kullanıldığı ihtimali kuvvetlidir. Bu da bize göstermektedir ki atasözlerinde meydana gelen değişim ve dönüşüm, farklılaşma ve benzer metinlerin ortaya çıkması tesadüfî bir durum değil; yukarıda belirtildiği üzere sosyo-kültürel durumlara ve pozisyonlara göre şekillenen kabuller sonucu ortaya çıkan bir durumdur. Aynı şekilde:

“Unumu eledim, eleğimim astım” ve “Yayımı yastım, duvara astım” gibi kullanıldıkları bağlama göre deyim de atasözü de olabilen sözler için de durum aynıdır. “Unumu eledim,

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

eleğimim astım” daha çok kadınlar tarafından kullanılırken, “Yayımı yastım, duvara astım” daha çok erkekler tarafından kullanılan bir tüketim ürünüdür. Bu da bize göstermektedir ki cinsiyet kavramı insanoğlunu aynı işleyiş sistemini kullanarak farklı iki ürünü günlük hayatlarında kullanmalarına neden olmaktadır.

Walter J. Ong’un da “kalıp, kalıplaşmış ve kalıplaşan” (Ong, 2010: 40) sıfatlarıyla ifade etmeye çalıştığı atasözlerinin bu özelliklerinin doğruluğunu kabul etmekle birlikte biz, bu kalıpların statik kalıplar olmadığını, aksine atasözlerinin varyantlaşmasına katkıda bulunan ve bu sözlere dinamizm katan bir işleyiş sistemine sahip olduğunu düşünüyoruz. Bu düşünceden hareketle aşağıda çeşitli derecelerde varyantlaşması tespit edilen 100 atasözü verilmiştir. Burada üçüncü derecede varyantlaşan atasözleri değişimin en az olduğu (genellikle tek kelime) , ikinci derecede varyantlaşan atasözleri, değişimin orta şiddette meydana geldiği (iki veya üç kelime) , birinci derecede varyantlaşan atasözleri ise aynı işleyiş sisteminden çeşitlenerek ve temelde aynı anlama gelebilecek, aynı zamanda da farklı bir atasözü hüviyetine sahip atasözleri için kullanılmıştır.

1. Derecede Varyantlaşan Atasözleri:

1. İyi söz yılanı deliğinden çıkarır (AŞE/XXIII:283)
1. Tatlı dil yerden mal kaldırır (Bölge Ağızları-1:82)
2. Aç ayı oynamaz (AŞE/XXIV:411; AŞE/XXIII:283)
- 2.1 Aç at yol almaz / Aç it av almaz (Albayrak, 2009:89)
3. Aç karın açık karın salın t...ğım salın (AŞE/XXIV:411)
- 3.1 Aç karın, yüksek nalın, salın yavrum salın (Albayrak, 2009:91)
4. Çok söyleme yüz­süz olur / Aç bırakma hırsız olur (AŞE/XXIII:283)
- 4.1 Yüz verme yüz­süz edersin / Az verme hırsız edersin (Bölge Ağızları-1:91)
5. Adam adama yük değil / Can gövdeye mülk değil (AŞE/XXIII:283)
- 5.1 Can gövdeye yük olmaz / Mahkeme kadıya mülk olmaz (AŞE/XXIII:283)
6. Ağası yiğit olan[ın] etbai sarhoş gezer (AŞE/XXVI:718)
- 6.1 Ağası güçlü olanın kulu asi olur (Albayrak, 2009:111)
- 6.2 Ağası kuvvetli baltası keskin olur (Albayrak, 2009:111)
- 6.3 Ağası kuvvetli olanın iti keskin olur (Albayrak, 2009:111)
- 6.4 Ağası yiğit olanın atı evren olur (XXIII:283)
7. Ağır basınca yeğni çöker (AŞE/XXIII:283)
- 7.1 Ağır basınca yiğit doğrulur (Albayrak, 2009:112)
8. Akmazsa da damlar (XXIV:411)
- 8.1 Yağmasa da gürler (Çobanoğlu, 2004:464)
9. Alan razı, veren razı / Arada ne gezer ala tazı (AŞE/XXVI:419)
- 9.1 Alan satan hoşnut, dellala halt etmek düşer (Albayrak, 2009:134)
10. Altın yere düşmekle pul olmaz (AŞE/XXIII:283)
- 10.1 Altın yerde paslanmaz, taş yağmurdan ıslanmaz (Albayrak, 2009:151)
11. Emanet hayvanın canı g...ünde olur (AŞE/XXIII:283)

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

- 11.1 Emanet atın pandalı yokuşta çözüdür (AŞE/XXVI:718)
- 11.2 Emanetin bağı yufka olur (Bölge Ağızları:-1:112)
- 11.3 Emanetin canı az olur (Bölge Ağızları:-1:112)
- 11.4 Emanet eşeğinin haltonu gevşek olur (Bölge Ağızları:-1:42)
12. Ateş ile pamuğun oyunu olmaz (AŞE/XXIII:283)
- 12.1 Ateş ile pamuğun oyunu / Terk etmektir kurda koyunu (Albayrak, 2009:191)
- 12.2 Ateşle pamuk yan yana durmaz (Çobanoğlu, 2004:109)
13. Babası sarımsak / Anası soğan (AŞE/XXVI:419)
- 13.1 Atan soğan anan sarımsak nereden oldun gülbeşeker (Çobanoğlu, 2004:106)
14. Çobanın gönlü olursa tekeden teleme çalar (AŞE/XXVI:718)
- 14.1 Kasap isterse keçinin boynuzundan yağ çıkarır (Bölge Ağızları:-1:154)
15. Çocuğu işe yolla arkasına da sen git (AŞE/XXIII:283)
- 15.1 Çocuğu yolla b.k yemeye sen de git çok yemeye (Albayrak, 2009:307)
- 15.2 Çocuğa iş / peşine düş (Bölge Ağızları:-1: 81)
16. Deveye yokuş mu iyi demişler düz başına mı yıkıldı demiş (AŞE/XXIII:283)
- 16.1 Deveye demişler: inişi mi seversin yokuşu mu? “Yük olduktan sonra ikisini de şeytan alsın” demiş (Albayrak, 2009:348)
- 16.2 Deveye demişler inişi mi seversin yokuşu mu? “Düze kıran mı girdi” demiş. (Albayrak, 2009:348)
17. Doğacak [=olacak] oğlan b.kundan belli olur (AŞE/XXIII:283)
- 17.1 Üzüm olacak asma kökünden belli olur (Bölge Ağızları:-1:85)
18. Anandan evvel ahıra girme (AŞE/XXVI:718; AŞE/XXIII:283)
- 18.1 İmamdan evvel camiye girme (Bölge Ağızları:-1:142)
19. Atın ölümü arpadan olsun (AŞE/XXIV:411; AŞE/XXIII:283)
- 19.1 Koca öküzün ölümü samandan olsun (Bölge Ağızları:-1:162)
20. Baskısız yongayı yel alır / Yel almazsa sel alır / Sel almazsa el alır (AŞE/XXVI:419)
- 20.1 Baskısız kamgayı rüzgar kaldırır (Albayrak, 2009:226)
- 20.2 Baskısız yongayı sel alır kocasız karıyı el alır (Albayrak, 2009:226)
- 20.3 Baskısız yongayı yel alır sahipsiz tarlayı el alır (Albayrak, 2009:226)
21. Cahile söz anlatması / Deveyi hendekten atlatması (AŞE/XXVI:419)
- 21.1 Cahile söz anlatmak köre renk tarifi gibidir (Albayrak, 2009:284)
- 21.2 Cahile söz yetmez çalıda gül bitmez (Albayrak, 2009:284)
22. Çalma kapını / Çalarlar kapını (AŞE/XXIII:283)
- 22.1 Depme el kapısını el ucuyla / Deperler kapını el gücüyle (AŞE/XXIII:283)

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

- 22.2 Komşunun kapısını dövme parmakla el seninkini döver tokmakla (Bölge Ağızları:-1:163)
23. Çocuk ile gitme yola / Başına getirir bin türlü bela (AŞE/XXIII:283)
- 23.1 Çocukla çıkma yola düşersen güler düşerse ağlar (Albayrak, 2009:308)
- 23.2 Çocukla gitme işe tut kulağına işe (Albayrak, 2009:308)
24. Dağına göre dumanı / Sapına göre samanı (AŞE/XXVI:419)
- 24.1 Dağına göre kışı damına göre dikmesi (Albayrak, 2009:322)
- 24.2 Dağına göre duman şanına göre ferman (Albayrak, 2009:322)
25. Eşeğe binmek bir ayıp, inmek iki ayıp (AŞE/XXIII:283)
- 25.1 Attan iner eşeğe binersin onu da bulamaz yayan gidersin (Albayrak, 2009:196)
26. Çok bilen çok yamılır (AŞE/XXIII:283)
- 26.1 Çok sözün çok sakatı olur (Bölge Ağızları:-1:83)
27. Düşen ağaca balta vuran çok olur (Bölge Ağızları-1:101)
- 27.1 Düşen öküze bıçak çeken çok olur (Bölge Ağızları-1:101)
28. Düşmanı anan da doğurur. Kazanacaksan dost kazan (Albayrak, 2009:381)
- 28.1. Düşmanın yoksa kardeşin de mi yok (Bölge Ağızları-1:101)
29. Elden gelen öğün olmaz, öğün olsa doyum olmaz (Albayrak, 2009:)
- 29.1 Elden gelen geç gelir / Onda da karnın aç kalır (Bölge Ağızları-1: 43)
30. Ayağını yorganına göre uzat (Aksoy, 1988:166)
- 30.1 Erine göre bağla başını / Yorganına göre uzat kıcını (AŞE/XXVI:718)
31. Eski çanak bardak olmaz (Bölge Ağızları:-1:115)
- 31.1 Eski dost düşman olmaz / Keçi derisi post olmaz (AŞE/XXIII:283)
32. Gönül düştü kediyeye / Kedi benzer tûtüye (AŞE/XXVI:419)
- 32.1 Gönül düştü bir b.ka / O da mis gibi koka (Albayrak 2009:478)
33. Sıçanın sidiği denize faydadır (AŞE/XXIII:283)
- 33.1 Bir kılın bir örmeye faydası var (Bölge Ağızları-1:67)
34. İki cambaz bir ipte oynamaz (AŞE/XXIV:411)
- 34.1 İki arslan bir posta sığmaz (Albayrak, 2009:543)
- 34.2 İki baş bir kazanda kaynamaz (Albayrak, 2009:544)
- 34.3 İki bülbül bir dala konmaz (Albayrak, 2009:544)
35. Ayı diri iken postu satılmaz (Yanar, 1997:14)
- 35.1 At almadan ahır yapılmaz (Yanar, 1997:14)
- 35.2 Doğmadık sıpaya torba biçilmez (Yanar, 1997:14)
- 35.3 Sürüdeki öküzün ciğerine nohut ıslanmaz (Yanar, 1997:14)

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

- 35.4 Denizdeki balığa soğan doğranmaz (Yanar, 1997:14)
 35.5 Dağdaki tavşanın suyu ocağa vurulmaz (Yanar, 1997:14)
 36. Kaçan balık büyük olur (Aksoy, 1988:338)
 36.1 Kaybolan koyunun kuyruğu büyük olur (Yanar, 1997:14)
 36.2 Ölen inek koyun sütlü olur (Yanar, 1997:14)

2. Derecede Varyantlaşan Atasözleri

1. Ağır taşı ne yel alır ne sel alır (AŞE/XXIV:411)
 - 1.1 Ağır taşı el kaldırır yeğni taşı yel kaldırır (Albayrak, 2009:112)
2. Ananı [...] yanında dur da odun kıranın yanında durma (AŞE/XXIII:283)
 - 2.1 Anana sövenin yanına var yonga yoranın yanına varma (Bölge Ağızları-1:43)
3. Arsız arımaz / Çayır çürümez (AŞE/XXVI:419; AŞE/XXIII:283)
 - 3.1 Arsız neden arlanır / Çul da giyse sallanır (AŞE/XXVI:419)
 - 3.2 Çayır çürümez eşkıya karımaz (Bölge Ağızları-1:79)
 - 3.3 Çayır kurumaz o...pu karımaz (Bölge Ağızları-1:79)
4. At binenin / Silah kuşananın (AŞE/XXIII:283)
 - 4.1 At binenin don giyenin (Albayrak, 2009:183)
 - 4.2 At binenin ev oturanın (Albayrak, 2009:183)
5. At ölür nalı kalır / Yiğit ölür namı kalır (AŞE/XXIV:219)
 - 5.1 At gider gemi kalır / Yiğit ölür namı kalır (AŞE/XXIII:283)
 - 5.2 İnsan ölür eseri kalır / Hayvan ölür semeri kalır (XXIII:283)
 - 5.3 At ölür meydan kalır / Yiğit ölür şan kalır (Çobanoğlu, 2004:101)
6. Az yaşa çok yaşa / Başın gelecek o taş (AŞE/XXIII:283)
 - 6.1 Az yaşa çok yaşa akıbet gelir başa (Albayrak, 2009:210)
7. Atın iyisine doru derler / Yiğidin iyisine deli derler (AŞE/XXVI:718)
 - 7.1 Atın iyisi rahvan insanın iyisi pehlivan olur (Albayrak, 2009:193)
8. Az yiyen çok yer çok yiyen az yer (Albayrak, 2009:211)
 - 8.1 Az yiyen çok zaman yer çok yiyen çabuk bitirir (Albayrak, 2009:211)
 - 8.2 Az yiyen az uyur çok yiyen geç uyur (Albayrak, 2009:211)
 - 8.3 Az yesen melek olursun çok yesen helak olursun (Albayrak, 2009:211)
9. Aza kanaat etmeyen çoğu bulamaz (AŞE/XXIII:283)
 - 9.1 Aza erinen çoğa gerinir (Albayrak, 2009:211)
 - 9.2 Aza kanaat eden çoğu bulur çoğu arayan açıkta kalır (Albayrak, 2009:211)
 - 9.3 Aza kanaat eden aç kalmaz (Albayrak, 2009:211)
10. Babamın öleceğini bilsem, kulağı dolusu darıya değiştirdim (AŞE/XXIII:283)

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
 Volume 8/9 Summer 2013

- 10.1 Anamın öleceğini bilsem bir acı soğana değiştirdim (Çobanoğlu, 2004:82)
11. Bağı bağ iden bağvand / Evi ev iden avrat (AŞE/XXIII:283)
- 11.1 Evde avrat bağda ırgat (Albayrak, 2009:443)
- 11.2 Evi ev eden avrat yurdu şen eden devlet (Albayrak, 2009:444)
12. Bilen bilir, bilmeyen bir tutam mercimek sanır (AŞE/XXIII:283)
- 12.1 Bilen bilir bilmeyen aslı var sanır (Albayrak, 2009:245)
13. Bir ağaçtanokluk da çıkar / B.kluk da çıkar (AŞE/XXIII:283)
- 13.1 Bir ağaçta gül de biter diken de (Albayrak, 2009:249)
- 13.2 Bir ağaçtan çeç küreği de çıkar b.k küreği de (Albayrak, 2009:250)
- 13.3 Bir atadan okluk da olur b.kluk da olur (Bölge Ağızları-1:64)
14. Bir dağ ne kadar yüce olsa, üzerinden yol geçer (AŞE/XXVI:718)
- 14.1 Dağ ne kadar ulu olsa da bir kenarı yol olur (Albayrak, 2009:320)
- 14.2 Dağ ne kadar yüksek olsa kervan elbet aşar (Albayrak, 2009:320)
15. Bir fincan kahvenin kırk yıl hatırı vardır (AŞE/XXIII:283)
- 15.1 Bir lokma ekmeğin kırk yıl hatırı vardır (AŞE/XXIII:283)
- 15.2 Bir dilim elmanın bin yıl hatırı var (Bölge Ağızları-1:65)
16. Cahil adam akarsuya benzer (AŞE/XXIII:283)
- 16.1 Cahil adam meyve vermeyen ağaca benzer (Albayrak, 2009:283)
17. Canı yanan eşek attan ileri gider (AŞE/XXIII:283)
- 17.1 Can yanınca tay anasını geçer (Bölge Ağızları-1:76)
18. Çıkacak kan damarda durmaz (AŞE/XXVI:718)
- 18.1 Çıkacak can yorganda da urganda da çıkar (Albayrak, 2009:301)
19. Çobansız koyunu kurt boğar (AŞE/XXVI:718)
- 19.1 Çobansız sürüye kurt karışır (AŞE/XXIII:283)
- 19.2 Çobansız davar kurda kuşa yarar (Albayrak, 2009:306)
- 19.3 Çobansız davar dağılır (Albayrak, 2009:306)
20. Çok gezen ayağa b.k bulaşır (AŞE/XXVI:718)
- 20.1 Çok gezen pabuç bela getirir (AŞE/XXIII:283)
- 20.2 Çok gezen ayak şirkten kurtulmaz (Albayrak, 2009:311)
21. Deve bir pula çek gelsin / Deve bin pula çek gelsin (AŞE/XXIII:283)
- 21.1 Deve bir akçeye deve bin akçeye (Albayrak, 2009:344)
- 21.2 Deve bir akçeye götür deve bin akçeye getir (Albayrak, 2009:345)
- 21.3 Deve bir akçeye hani deve deve bin akçeye hani deve (Albayrak, 2009:345)
- 21.4 Deve bir pula getir o pulu (Bölge Ağızları-1:92)

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

22. Dibi görülmedik suya girilmez (AŞE/XXIII:283)
- 22.1 Dibi görünmeyen kuyudan su içme (Albayrak, 2009:352)
- 22.2 Dibini görmediğin kuyuya taş atma (Albayrak, 2009:352)
23. Baba malı tez tükenir yazık yoldan azana (Albayrak, 2009:215)
- 23.1 Baba malı tez tükenir evlat gerek kazana (Albayrak, 2009:215)
24. Borçsuz abdal beyden sayılır (AŞE/XXIII:283)
- 24.1 Borçsuz çoban yoksul beyden iyidir (Albayrak, 2009:270)
25. Düşmanın karınca ise de hor görme (AŞE/XXVI:718)
- 25.1 Düşmanın karıncaysa sen fil ol (Albayrak, 2009:382)
- 25.2 Düşmanın karıncaysa ise gözlerini merdane tut (Albayrak, 2009:382)
26. Eceli yaklaşan it mescit duvarına sıçar (AŞE/XXIII:283)
- 26.1 Eceli gelen (dolan) yılan yol üstünde yatar (Albayrak, 2009:385)
- 26.2 Eceli gelen fare kedinin yoluna çıkar (Albayrak, 2009:385)
- 26.3 Eceli gelen fare kedi t...ğı kaşır (Aksoy, 1988:256)
- 26.4 Eceli gelen keçi çobanın değneğini yalar (Albayrak, 2009:385)
- 26.5 Eceli gelen keçi çobanın ekmeğini yer (Albayrak, 2009:385)
- 26.6 Eceli gelen köpek cami duvarına siyer (Albayrak, 2009:385)
27. Eken biçer, ekmeyen ne biçer (AŞE/XXIV:411)
- 27.1 Eken biçer / Konan göçer (Albayrak, 2009:389)
- 27.2 Eken biçer / Yiyen içer (Albayrak, 2009:389)
28. El elin eşeğini türkü çağırarak arar (AŞE/XXIV:411; AŞE/XXVI:419; AŞE/XXIII:283)
- 28.1 El elin eşeğini yırlaya yırlaya, kendi eşeğini terleye terleye arar (Albayrak, 2009:398)
29. Elden gelen öğün olmaz / O da vak[ti]nde bulunmaz (AŞE/XXIV:411; AŞE/XXVI:419; AŞE/XXIII:283)
- 29.1 Elden gelen öğün olmaz, olsa da karın doyurmaz (Albayrak, 2009:404)
- 29.2 Elden gelen öğün olmaz, öğün olsa doyum olmaz (Albayrak, 2009:404)
30. Elin tavuğunu dokuz iste [ki] Allah sana on versin (AŞE/XXIV:411)
- 30.1 Elin tavuğunu iste ki Tanrı sana kaz versin (Albayrak, 2009:412)
31. Er dayıya, kız bibiye çeker (AŞE/XXVI:718)
- 31.1 Er dayıya / İt ataya (Albayrak, 2009:418)
32. Erine göre bağla başını / Yorganına göre uzat kıcını (AŞE/XXVI:718)
- 32.1 Erine göre bağla başını / Horantana göre vur aşını (Albayrak, 2009:423)
- 32.2 Erine göre bağla başını / Tencerene göre kaynat aşını (Albayrak, 2009:423)

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

33. Erken kalkan yol alır / Er evlenen döl alır (AŞE/XXVI:718)
- 33.1 Er yanan kül, er evlenen döl bırakır (Bölge Ağızları-1:46)
34. Eşeği anırtan taşığı (AŞE/XXIII:283)
- 34.1 Boğayı böğürten taşığı (Albayrak, 2009:268)
35. Eşeğinden alamayan yalağından alır acısını (AŞE/XXIII:283)
- 35.1 Eşeğini dövmeyen semerinden alır öcünü (AŞE/XXIV:411)
- 35.2 Eşeğinden alamayan halatından alır (Albayrak, 2009:434)
36. Eşek çamura çökünce yol gösteren çok olur (AŞE/XXVI:718)
- 36.1 Eşek çamura düşende teymik vuran çok olur (Bölge Ağızları-1:46)
37. Görünen dağın uzağı olmaz (AŞE/XXIII:283)
- 37.1 Görünen köy kılavuz istemez (AŞE/XXIII:283)
- 37.2 Görünen dağa tez ulaşılır (Albayrak, 2009:482)
- 37.3 Görünen dağın ardı yakındır (Bölge Ağızları-1:128)
38. Hak söze deli bile razı olur (AŞE/XXIII:283)
- 38.1 Hak söze Hacı Emmin de bir şey demez (AŞE/XXIII:283)
- 39 Her avradın bir yoğurt çalması olur (AŞE/XXVI:419)
- 39.1 Her yiğidin bir yoğurt yemesi olur (AŞE/XXIII:283)
- 39.2 Her kadının bir yaprak sarışı vardır (Albayrak, 2009:517)
- 39.3 Her evin bir soğan doğraması var (Bölge Ağızları-1:134)
- 39.4 Her yerin bir soğan yemesi var (Bölge Ağızları-1:137)

3. Derecede Varyantlaşan Atasözleri

1. Abdalın karnı doyunca gözü yolda olur (AŞE/XXIII:283)
- 1.1 Abdalın karnı doyunca gözü pabucundadır (Albayrak, 1999:85)
2. Abdal ata binince bey oldum sanır / Şalgam aşa girince yağ oldum sanır (AŞE/XXVI:718)
- 2.1 Abdal ata binmiş, kendini bey sanmış (Albayrak, 2009:84)
3. Abdestsiz kara dedene namaz mı dayanır (AŞE/XXIII:283)
- 3.1 Abdestsiz Bektaşî'ye namaz dayanmaz (Albayrak, 2009:85)
- 3.2 Abdestsiz sofuya namaz mı dayanır (Albayrak, 2009:85)
4. Açlığa yiğitlik olmaz (AŞE/XXIII:283)
- 4.1 Açlıkla ateşe yiğitlik olmaz (Bölge Ağızları-1:19)
5. Ak akçe kara gün için (XXIII:283)
- 5.1 Ağ mal kara gün içindir (Albayrak, 2009:105)
6. Ak itin pamuğa zararı var (AŞE/XXIV:411; AŞE/XXIII:283)

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

-
- 6.1 Ak itin ayrıncıya zararı var ((Bölge Ağızları-1:36)
7. Akıllı düşününceye kadar deli oğlunu evermiş (AŞE/XXVI:718)
- 7.1 Akıllı düşününceye kadar deli çayı geçer (Çobanoğlu, 2004:70)
8. Alışmış kudurmuştan beterdir (AŞE/XXIII:283)
- 8.1 Dadanan kudurandan beterdir (Albayrak, 2009:318)
9. Altının kadrini kuyumcu bilir (AŞE/XXIV:219; AŞE/XXIII:283)
- 9.1 İnsanın kıymetini insan, paranın kıymetini sarraf bilir (AŞE/XXIII:283)
10. Aman düşman demeden aman dağlar demeli (AŞE/XXIII:283)
- 10.1 Aman ağalar diyeceğime aman dağlar derim (Albayrak, 2009:152)
11. At kaslı gerek / Yiğit canlı gerek (AŞE/XXVI:718)
- 11.1 Et kanlı gerek yiğit canlı gerek (Albayrak, 2009:439)
12. Ata binmek bir ayıp inmek iki ayıp (AŞE/XXIII:283)
- 12.1 Eşeğe binmek bir ayıp, inmek iki ayıp (AŞE/XXIII:283)
13. Çıra dibine karanlık (AŞE/XXIII:283)
- 13.1 Çıra dibine ışık salmaz (Albayrak, 2009:301)
- 13.2 Çıra dibine ziya vermez (Albayrak, 2009:301)
14. Davetsiz giden döşeksiz oturur (AŞE/XXVI:718)
- 14.1 Davetsiz giden kuru yazıda oturur (Bölge Ağızları-1:86)
15. Delikli boncuk yerinde kalmaz (AŞE/XXIII:283)
- 15.1 Delikli boncuk yerde durmaz / Kız kısmı evde kalmaz (Albayrak, 2009:334)
16. Eceli gelen köpek çobanın ekmeğini yer (Albayrak, 2009:385)
- 16.1 Eceli gelen keçi çobanın ekmeğini yer (Albayrak, 2009:385)
17. Eden bulur / İnleyen ölür (AŞE/XXIV:411; AŞE/XXIII:283)
- 17.1 Etme bulursun / İnleme ölürsün (AŞE/XXIII:283)
18. El ağzıyla kuş tutulmaz (Albayrak, 2009:395)
- 18.1 El ağzıyla çorba içilmez (AŞE/XXIII:283)
19. El üstünde gömlek eskimez (AŞE/XXIII:283)
- 19.1 El üstünde gömlek biçilmez (Albayrak, 2009:402)
20. El yumruğunu yemeyen kendi yumruğunu büyük sanır (AŞE/XXIII:283)
- 20.1 El yumruğunu yemeyen kendininkini kurşun sanır (AŞE/XXIII:283)
- 20.2 El sillesini yemeyen kendi sillesini nebi sanır (Albayrak, 2009:401)
- 20.3 El yumruğunu yemeyen kendi yumruğunu Bozdoğan'ın armudu sanır (Albayrak, 2009:403)
21. Göl yerinde su eksik olmaz (AŞE/XXIII:283)

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

- 21.1 Göl yatağında gönen eksik olmaz (Albayrak, 2009:477)
- 21.2 Göl yatağında su eksik olmaz (Albayrak, 2009:477)
22. Gülme bana gülerler sana (Albayrak, 2009:487)
- 22.1 Gülme beşe / Gelir başa (Albayrak, 2009:487)
- 22.2 Gülme eşine / Gelir başına (Albayrak, 2009:487)
23. Harmanı yakan, harmana yetmez (AŞE/XXIII:283)
- 23.1 Harmanı yakacağım diyen orağa yetişemez (Albayrak, 2009:504)
24. Hayvanın iyisi pazarda, insanın iyisi mezarda belli olur (AŞE/XXVI:419)
- 24.1 Hayvanın iyisi otlukta, insanın iyisi kıtlıkta (Bölge Ağızları-1:133)
25. Hazıra dağların karı dayanmaz (AŞE/XXIII:283)
- 25.1 Hazıra hazna dayanmaz (Bölge Ağızları-1:54)

Sonuç

Temelde birincil sözlü kültür ortamı içinde teşekkül etmiş ürünlerden olan atasözlerinin halkın duyuş ve düşüncelerini ifade etmede belki de birinci sırada önemi haiz sözler olduğunu söylemek herhalde yanlış bir ifade olmaz. İçinden çıktığı kültür ortamı insanı ne şekilde ve nasıl düşünüyor; yani nasıl bir düşünme sistemine sahipse, atasözleri, bu sistemi anlamamızda bizlere önemli ipuçları vermektedir. Walter James Ong da malum eserinde, birincil sözlü kültür ortamı insanının zihin yapısını şekillendiren en önemli etmenin ve düşüncelerini söze dökmeye yegâne unsurun kalıp ifadeler olduğunu belirtmektedir. (Ong, 2010: 49)

Kalıp ifadeler dendiğinde akla gelen ilk ürünlerin atasözleri olduğunu belirtmek gerekir. Atasözlerindeki malum kalıpsallık, donmuş karakterli değil, bilakis son derece saydam ve dinamik temellere dayanan bir kalıpsallıktır. Atasözlerinin klasik tanımlamalarında yer alan “içindeki bir kelimenin yerine aynı anlama gelebilecek bir kelime getirilemeyen” gibi ifadelerinin sorgulanabileceğini yukarıda verilen örneklerden de hareketle belirtmek istiyoruz.

Yukarıda verilen 100 örnek atasözü metinlerinden hareketle sonuç olarak şunları söyleyebiliriz:

Tamamen sözlü düşünce sistemine sahip olan halk tarafından üretilen atasözleri, malum olduğu üzere kalıp ifadelerdir. Yukarıda düşünme niteliği hakkında malumat verilen halk, karşılaştığı yeni durum ve olayları betimlemek, açıklamak ve bunlarla alakalı yorum yapabilmek için, kolektif şuuraltında yer alan atasözlerine gönderme yapar. Bu gönderim esnasında ise çok farklı ve orijinal, yeni söylemler oluşturmanın zorluğundan dolayı, bu gönderimi yapanlar, mevcut kalıp ifadelerden yani atasözlerinden, deyimlerden, alkışlardan, kargışlardan vs. faydalanarak düşüncelerini aktarır. Bu işlem, o kalıbın temel dinamikleriyle oynamadan, bazı kelime veya kelime gruplarını o kalıp içinde serpiştirmek suretiyle yapılır ve bu sayede de o ifade (atasözü) çeşitlenir. Bu çeşitlenme sonucunda ise aynı atasözünden türemiş gibi görünen eş metinler ortaya çıkmaktadır. Bu durum, halk edebiyatı ürünlerinin önemli özelliklerinden olan çeşitlenmenin atasözleri üzerindeki yansımasıdır.

Yukarıda verilen 100 örnek atasözünden de anlaşılacağı üzere insanoğlu, karşılaştığı olay, olgu ve objeleri alakasına aktarmak için kolektif şuur altında yer alan kalıp ifadeyi -yani atasözünü- içinde bulunduğu sosyal bağlama göre şekillendirerek kullanmaktadır. Bu durumu somutlaştırmak için şu örnek yerinde olabilir:

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

Hayatında hiç uçak görmemiş bir kişi kullandığı kelime kadrolarına uçağı ve uçakla alakalı simgeleri ve objeleri dâhil etmeyecektir. Çünkü insanoğlu çevresinde gördüğü, duyduğu, hissettiği ve etkilendiği meseleleri yaşamına eklemektedir. Bunun aksi bir durum mümkün değildir. Yani siz, manava gidip de elektronik eşya alamazsınız.

Çalışmanın giriş kısmında da belirtildiği üzere atasözlerindeki kalıpsallık meselesinin tartışılması gerektiğini bu söylediklerimizin ardından bir kere daha tekrar etmek istiyoruz. Atasözlerinde bir kalıpsallıktan söz etmek mümkündür ancak bizce bu kalıpsallık kelimeler için değil olsa olsa ritmi korumak amacıyla halk tarafından sabitlenen ölçü kalıpsallığı olabilir.

Halkbiliminin çalışma kadroları içinde atasözleri önemli bir yer işgal etmektedir. Bugüne kadar yapılan çalışmalar, ekseriyetle atasözlerinin birer halk edebiyatı ürünü olarak telâkkî edildiği çalışmalar olmuştur. Oysa ki atasözleri, içinden çıktığı toplumu bütünüyle yansıtan ürünlerdir. Bu husus dikkate alındığında daha verimli ve kayda değer çalışmalar ortaya çıkacaktır ümidindeyiz.

KAYNAKÇA

- AKSOY, Ömer Asım (1984), *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü I Atasözleri Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- ALBAYRAK, Nurettin (2009), *Türkiye Türkçesinde Atasözleri*, Kapı Yayınları, İstanbul.
- BAŞARAN, Uğur (2011), *Ahmet Şükrü Esen Defterlerinde Anonim Türk Halk Edebiyatı Ürünleri (Atasözü-Beddua-Bilmece-Deyim-Dua-Tekerleme-Fıkra) (İnceleme-Metinler)*, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri.
- Bölge Ağzlarında Atasözleri ve Deyimler I-II* (1996). Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- ÇOBANOĞLU, Özkul (2004), *Türk Dünyası Ortak Atasözleri Sözlüğü*. Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara.
- GÜRÇAYIR, Selcan “Kuşaktan Foruma Geçiş ve Bilgisayar Atasözleri” , *Millî Folklor*, S.79, (2008), s. 70-77
- GÜVEN, Alptekin (1981), *Dünya Atasözleri*, İnkılap ve Aka Kitabevi Yayıncılık, İstanbul.
- KAYA, Doğan (2010), *Ansiklopedik Türk Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*. Akçağ Yayınevi, Ankara.
- MENGİ, Mine “Necâti'nin Şiirlerinde Atasözlerinin Kullanımı”. *Atatürk Kültür Merkezi Dergisi*, c.2, (1986), s. 47-56.
- OĞUZ, Öcal. vd. (2005). *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*, Grafiker Yayınları, Ankara.
- ONG, Walter J. (2010). *Sözlü ve Yazılı Kültür-Sözün Teknolojileşmesi*. Çeviren: Sema Postacıoğlu Banon. Metis Yayınları, İstanbul.
- YANAR, Ahmet (1997). *Hayvan Motifli Atasözleri ve Deyimler*, Erdemli.
- YILDIRIM, Dursun (1998), *Türk Bitiği*. Akçağ Yayınevi, Ankara.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

